

Bladsprietkevers (Coleoptera: Scarabaeoidea) aan de westrand van Brussel

Willy Troukens

Abstract. Scarabaeoidea (Coleoptera) at the westside of Brussel, Belgium
Since 1973 twenty-one species of Scarabaeoidea were found at the westside of Brussels. An illustrated enumeration is given, amplified with details about their discovery and some characteristics.

Résumé. Scarabaeoidea (Coleoptera) à la périphérie ouest de Bruxelles, Belgique
Depuis 1973, vingt-et-une espèces de Scarabaeoidea furent observées dans la zone occidentale de Bruxelles. L'introduction est suivie par une énumération illustrée, complétée par des détails concernant leur découverte et quelques caractéristiques.

Key words: Belgium – faunistics – Scarabaeoidea – Coleoptera.

Troukens, W.: Ninoofsesteenweg 782/8, B-1070 Anderlecht.

De superfamilie Scarabaeoidea—in oudere werken Lamellicornia genoemd—bestaat traditioneel uit 2 families: de Lucaenidae (hertkevers) en de Scarabaeidae (bladsprietkevers in engere zin). Machatschke (1969: 265–266) verdeelt de Scarabaeidae verder in 14 onderfamilies die door Bunalski (1999: 3) evenwel gepromoveerd werden tot volwaardige families. Aubert (1971) opteert nog voor 3 families en Lyneborg (1977) en Du Chatenet (1986) voor 4 families. Over de systematiek van de bladsprietkevers zijn de specialisten nog lang niet uitgepraat!

In West-Europa leven bijna 600 soorten. Ze voelen zich thuis in alle biotopen, van de kust tot in het hooggebergte. Behalve de Geotrupidae, Scarabaeidae en Aphodiidae, die zich voeden met diverse uitwerpselen (coprofagen), behoren andere kevers tot deze superfamilie waarvan sommige, zoals de Cetoniidae of de Melolonthidae, zich voeden met bloemen of bladeren (fytofagen). Andere, zoals de Dynastidae of de Lucanidae, verkiezen vermolmd of rottend hout (saproxylofagen), en nog andere doen zich tegoed aan organisch afval of rottend plantenmateriaal (saprofagen), kadavertjes (necrofagen) en zelfs paddenstoelen (mycofagen) (Lumaret 1980: 18).

De Scarabaeidae vormen een zeer gevarieerde en soortenrijke superfamilie zodat een doorgedreven indeling verantwoord is. In dit artikel heb ik daarom gekozen voor de indeling zoals in de recente publicatie van Bunalski (1999: 3). De nomenclatuur is volgens Bartolozzi (2005, Lucanidae), López-Colón (2005, Geotrupidae en Trogidae), Alonzo-Zarazaga (2005, Scarabaeidae, Aphodiidae en Melolonthidae) en Krell (2005, Dynastidae en Cetoniidae), en afwijkingen t.o.v. Bunalski worden tussen vierkante haakjes vermeld.

Lucanidae

De Lucanidae (hertkevers) vormen in Europa een kleine familie van middelgrote tot zeer grote kevers. Kenmerkend zijn de 10-ledige, geknikte

sprietten die eindigen op een kleine, 3- of 4-ledige, soms waaivormige knots. Hun kleur wisselt van bruin tot zwart, maar kan ook een groene of blauwe metaalglans vertonen. Tussen beide geslachten bestaat een duidelijk geslachtsdimorfisme. De mannetjes vallen vaak op door verlengde kaken die doen denken aan een hertengewei. De ontwikkeling van de larven speelt zich af in dood of gezond hout en duurt verscheidene jaren (Harde & Severa 1982: 228).

Du Chatenet (1986: 280–283) vermeldt voor West-Europa 11 soorten hertkevers waarvan er 4 inheems zijn in België (Janssens 1960: 65). Aan de westrand van Brussel—een streek zonder grote, historische bossen—werd tot op heden slechts één soort Lucanidae opgemerkt.

1. *Sinodendron cylindricum* (Linnaeus, 1758) (Rolrond vliegend hert) (fig. 1)

12 à 16 mm; zwarte, cilindervormige hertkever; mannetjes met stevige kophoorn; halsschild vooraan diep en breed uitgehold.

De larven ontwikkelen zich in vermolmd loofhout, vooral van beuk (*Fagus sylvatica*), es (*Fraxinus excelsior*), kastanje (*Castanea* sp.) en appel (*Malus* sp.). Het larvenstadium duurt 3 jaar. Het imago overwintert in een poppenwieg, komt te voorschijn in mei en is actief tot einde september (Janssens 1960: 85). De kevers gaan zwermen tegen zonsondergang. Overdag worden ze wel eens aangetroffen aan uitvloeiend sap (Lyneborg 1977: 85).

Op 09.V.2000 ontdekte Ellen Martens te Dilbeek 1♂ op een stapel brandhoutblokken.. Het ging hier vermoedelijk om een adventief exemplaar.

Trogidae

Wie in het vlinderseizoen op lichtvangst trekt, zal wellicht al kennis gemaakt hebben met kevertjes uit de familie der Trogidae (beenderknagers). Deze familie bestaat uit vrij kleine, sterk gewelfde insecten met sombergrauwe kleuren. De inheemse soorten bezitten 10-ledige sprietten met een 3-ledige knots. De dekschilden bedekken het achterlijf volledig en zijn voorzien van rijen stijve haarplukjes. Zowel larven als imago's leven van droge, dierlijke stoffen, oude knoken en huiden. Men treft ze ook aan in vogelnesten (Keer 1930: 1240).

Du Chatenet (1986: 283) schat het aantal West-Europese soorten op een twaalfstal. Hiervan komen er 4 voor in België waarvan slechts één aan de westrand van Brussel.

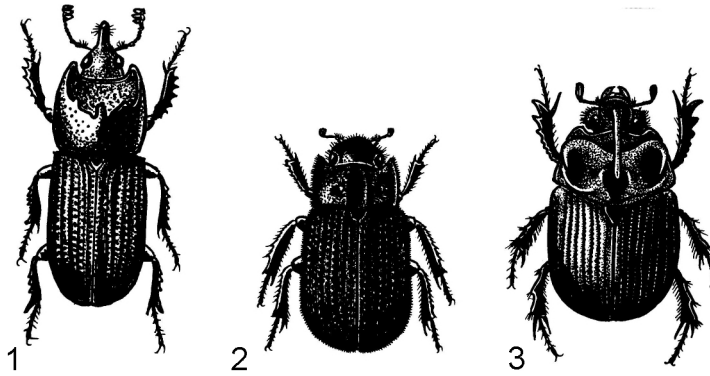
2. *Trox scaber* (Linnaeus, 1767) (Ruwe beenderknager) (fig. 2)

5 à 8 mm; zwarte tot zwartbruine kever; halsschild bestippeld met typisch, ondiep deukenpatroon (Machatschke 1969: 271).

Dit insect wordt aangetroffen op beenderen, droog aas, onder stenen en in molm van vruchtbomen (Keer 1930: 1241).

Van alle beenderknagers is *T. scaber* de meest algemene soort. Te Anderlecht en Dilbeek wordt zij elk jaar van april tot augustus gevangen op menglicht. In de Dilbeekse Wolfspuiten werd op 12.VI.1999 1 ex. aangetroffen

in een bodemval met garnaalkoppen. Laatste waarneming: Dilbeek, 01.VII.2006
1 ex. in een kleine Heath-val.

Figuren 1-3. 1.- *Sinodendron cylindricum* (Linnaeus); 2.- *Trox scaber* (Linnaeus); 3.- *Bolboceras armiger* (Scopoli).

Geotrupidae

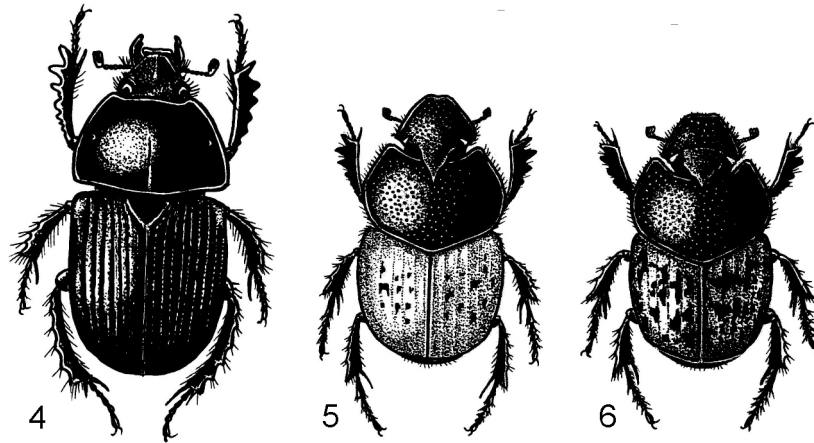
Op mest, uitwerpselen of stinkzwammen (*Phallus* sp.) kan men soms grote, sterk gewelfde, zwarte of blauwzwarte kevers aantreffen. Het zijn vertegenwoordigers van de familie der Geotrupidae (mestkevers). Zij bezitten 11-ledige sprietten met een 3-ledige knots. Hun voorschienen zijn aan de buitenzijde krachtig getand, waardoor ze geschikt zijn om ermee te wroeten en te graven. De imago's graven diepe gangen waarin ze mestballetjes deponeren. Hierop leggen ze hun eieren waaruit zich later de larven ontwikkelen.

In West-Europa zijn ongeveer 40 soorten bekend (Du Chatenet 1986: 284). Hiervan zijn er 8 gevonden in België (Janssens 1960: 66). Aan de Brusselse westrand werden tot nu toe de volgende 2 soorten aangetroffen:

3. *Bolboceras armiger* [*Odontaeus*] (Scopoli, 1772) (Stiletmestkever) (fig. 3)
6 à 10 mm; haast ronde, zwartglimmende mestkever; sprietten en poten roodbruin; de mannetjes met dunne, beweeglijke hoorn; dekschilden met diepe puntstrepen; ze bedekken het achterlijf volledig.

B. armiger komt overal voor in Midden-Europa maar wordt beschouwd als zeldzaam (Du Chatenet 1986: 285). Volgens Janssens (1960: 112-113) geldt dat echter niet voor de streek rond Brussel. In de periode 1927-1932 ving hij vele exemplaren in grasperken en in de parken van de randgemeenten. De larven zijn nog onbekend. Vermoedelijk leven ze van ondergrondse paddenstoelen (Bunalski 1999: 8). In Nederland is *B. armiger* bekend uit Gelderland en de 3 zuidelijke provincies (Brakman 1966: 147). In België zijn nog geen vondsten bekend uit de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Namen (Janssens 1960: 113).

Te Dilbeek wordt dit insect haast elk jaar aangetroffen van juni tot augustus op menglicht aan. Meestal ploft het kevertje omstreeks 24 uur neer op het laken. De biotoop is te omschrijven als een groot onbemest gazon nabij een houtwal. Laatste waarneming: Dilbeek, 29.VII.2006, 1♀ in een kleine Heath-val.

Figuren 4-6. 4.- *Geotrupes punctillus* Malinowsky; 5.- *Onthophagus coenobita* (Herbst); 6.- *Onthophagus similis* (Scriba).

4. ***Geotrupes punctillus*** Malinowsky, 1811 [*spiniger* (Marsham, 1802)] (Doornmestkever) (fig. 4)

15 à 27 mm; sprieten overwegend bruingeel. Bovenzijde dofzwart; halsschild en dekschilden met smal, blauw randje; onderzijde metaalkleurig violet; buiksegmenten sterk bestippeld, behalve in het midden.

G. punctillus werd vroeger vooral gevonden op wegen aan paardenmest (Keer 1930: 1264). Men kan hem aantreffen in weilanden op koemest en in mindere mate op schapen- en varkensmest. Hij komt ook op licht (Bunalski 1999: 8). De kever is vooral actief van juli tot september (Du Chatenet 1986: 288).

Van onze 6 inheemse *Geotrupes*-soorten is de doornmestkever de algemeenste (Reclaire 1951: 91). Aan de westrand van Brussel noteerde ik slechts enkele verspreide vondsten met volgende gegevens: Sint-Jans-Molenbeek, 23.IX.1977 1 ex. nabij koestal; Anderlecht, 19.XII.1977 1 ex. in de buurt van een hoop stalmest; Dilbeek, 07.X.1981 1 ex. naast een veeweide. Door stadsuitbreiding, infrastructuurwerken en het gebruik van kunstmest is *G. punctillus* hier nu verdwenen.

Scarabaeidae

Bij de Scarabaeidae (pillendraaiers) is het kopschild sterk ontwikkeld. De sprieten zijn meestal 9-ledig met een viltige 3-ledige knots. Kenmerkend is het

grote halsschild en het relatief kleine achterlijf. Het schildje (scutellum) is klein of ontbreekt. De achterschenen dragen slechts één eindspoor (Keer 1930: 1266).

De bekendste vertegenwoordiger van deze familie is de heilige pillendraaier, *Scarabaeus sacer* Linnaeus, 1758. In het Oude Egypte werd deze kever beschouwd als het goddelijk symbool van de wedergeboorte in het hiernamaals. In de grafkamers van de farao's werden duizenden gestileerde keverfiguren teruggevonden: de befaamde "scarabeeën" (Gorvels 1970: 457–464).

Alle Scarabaeidae zijn coprofaag; zowel de imago's als de larven voeden zich met allerlei uitwerpselen. Du Chatenet (1986: 292) meldt voor West-Europa 60 soorten waarvan er 14 bekend zijn uit België (Janssens 1960: 72–73). Aan de Brusselse westrand werden de volgende 2 soorten vastgesteld:

5. *Onthophagus coenobita* (Herbst, 1783) (Aasmestkever) (fig. 5)

6 à 10 mm; kop en halsschild zwart met bronzige metaalglans; dekschilden roodbruin met slechts enkele zwarte vlekken; kop van het mannetje met een hoorn, bij het wijfje met 2 dwarslijsten.

De aasmestkever wordt vooral gevonden op uitwerpselen van koeien, paarden, varkens, kippen en ... mensen; zelden ook op verse kadavertjes; hij is ook gezien tijdens lichtvangsten (Bunalski 1999: 10).

O. coenobita komt verspreid voor in Midden-Europa maar wordt alleen in het zuiden wat algemener (Machatschke 1969: 292). In het Brusselse is dit insect vrij gewoon van maart tot oktober. Ik ontdekte exemplaren te Anderlecht, Beersel en Dilbeek. Te Dilbeek vond ik bovendien op 19.IV.1999 1♂ op een dode merel en op 29.X.1999 1♀ in een bodemval met garnaalkoppen.

6. *Onthophagus similis* (Scriba, 1790) (Hoornmestkever) (fig. 6)

4 à 7 mm; kop en halsschild zwart, dofglanzend, soms met vage bronsglans; dekschilden roodbruin met vele, zwarte vlekken; kop zoals bij *O. coenobita*.

De hoornmestkever leeft op koe- en schapenmest (Bunalski 1999: 12). Hij is niet zeldzaam in Midden-Europa (Machatschke 1969: 292). In mijn collectie bevindt zich slechts één exemplaar met de volgende gegevens: Dilbeek, 26.IV.1999 1♀ op een dode merel.

Aphodiidae

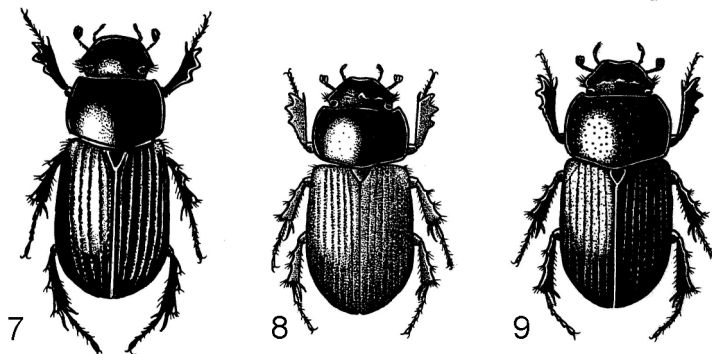
Deze familie der Aphodiidae (dwergmestkevers) bestaat uit vrij kleine kevertjes met zwarte of bruinachtige dekschilden die het achterlijf volledig bedekken. De sprieten zijn 9-ledig met een 3-ledige knots. De poten zijn meestal kort en krachtig.

Dwergmestkevers leggen hun eieren op mest of op rottend plantenmateriaal. De larven ontwikkelen zich onder het voedsel in de grond in een kleine holte (Keer 1930: 1242). In West-Europa zijn bijna 150 soorten bekend (Du Chatenet 1986: 300); in België 45 (Janssens 1960: 67–72). Sinds 1977 werden aan de Brusselse westrand de volgende 8 soorten genoteerd:

7. *Acrossus rufipes* (Linnaeus, 1758) [*Aphodius*] (Roodpootmestkever) (fig. 7)

10 à 13 mm; glanzend pekzwart; sprieten en tasters bruinrood; kop vóór de ogen rossig; poten donkerbruin; tarsen bleker.

Deze vrij grote dwergmestkever is in Midden-Europa overal algemeen. Hij is vooral te vinden op koe- en paardenmest van juni tot november (Keer 1930: 1257). Te Dilbeek komt *A. rufipes* dikwijls op menglicht van juli tot september. Laatste waarneming: 02.VIII.2006 1 ex. in de kleine Heath-val.

Figuren 7-9. 7.- *Acrossus rufipes* (Linnaeus); 8.- *Agrilinus rufus* (Moll); 9.- *Agrilinus ater* (De Geer).

8. *Agrilinus rufus* (Moll, 1782) [*Aphodius*] (Rossige veldmestkever) (fig. 8)

5 à 7 mm; kop en halsschild zwart, meestal met rossige zijranden; dekschilden glanzend bruin, soms zwartbruin maar dan langs de naad bleker; sprieten en poten roodbruin.

A. rufus is in Midden-Europa overal gewoon (Bunalski 1999: 14). Van juni tot september kan men hem aantreffen op koe- en paardenmest, zelden ook op schapenmest (Machatschke 1969: 362). Te Dilbeek kwam dit kevertje van juli tot oktober geregeld op menglicht. Laatste waarneming: Dilbeek, 10.X.1984 1 ex. op menglicht.

9. *Agrilinus ater* (De Geer, 1774) [*Aphodius*] (Roetmestkever) (fig. 9)

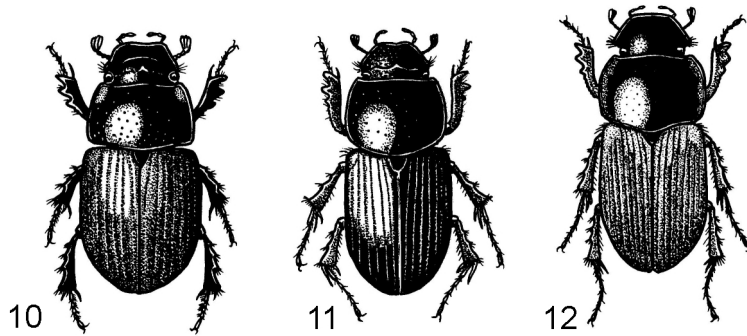
3 à 6,2 mm; kop en halsschild glanzend zwart, stevig bestippeld; dekschilden mat zwart, heel fijn bestippeld; poten zwart, soms met rossige tarsen.

In Midden-Europa is *A. ater* overal gewoon, vooral in zandgebieden (Bunalski 1999: 14). Hij wordt van april tot juni aangetroffen op koe- en schapenmest (Keer 1930: 1250). In mijn collectie zitten 2 exemplaren met volgende gegevens: Sint-Jans-Molenbeek, 01.V.1978 1 ex. op de Scheutboshoopte in uitwerpselen; Dilbeek, 1 ex. op 25.IV.1986.

10. *Aphodius fimetarius* (Linnaeus, 1758) (Roodrugmestkever) (fig. 10)

5 à 8 mm; sprieten en tasters overwegend bruinrood; kop zwart; halsschild zwart met de voorhoeken rossig gevlekt; schildje zwart; dekschilden roodbruin; dijen en schenen heel donker; tarsen bruin.

Deze dwergmestkever is in Midden-Europa overal gewoon. Hij is het hele jaar te vinden in diverse uitwerpselen en mest, alsook in rottend plantenmateriaal en compost (Bunalski 1999: 15). In teelten waarbij gebruik wordt gemaakt van stal- en paardenmest kan hij vraatschade aanrichten. In Duitsland is vastgesteld dat *A. fimetarius* ook schadelijk kan zijn in de aardappelteelt (Lumaret 1980: 47). Aan de Brusselse westrand werden de volgende gegevens genoteerd: Anderlecht, 09.VIII.1980 1 ex. in tuin; Dilbeek, 19.VII.1983 1 ex. in paardenmest; Anderlecht, 02.IV.1988 1 ex. op een huisgevel.

Figuren 10–12. 10.– *Aphodius fimetarius* (Linnaeus); 11.– *Calamosternus granarius* (Linnaeus); 12.– *Melinopterus prodromus* (Brahm).

11. *Calamosternus granarius* (Linnaeus, 1767) [*Aphodius*] (Zwarte compostmestkever) (fig. 11)

2,5 à 5 mm; geheel glanzend zwart; kop stevig bestippeld; halsschild spaarzaam bestippeld; dijen en schenen bruinzwart; tarsen roodbruin.

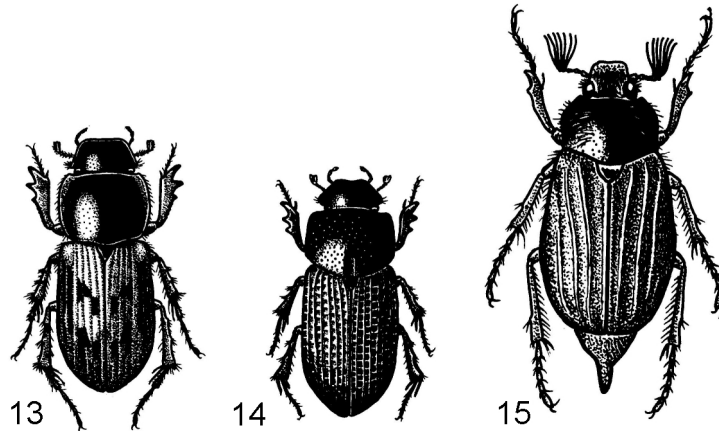
C. granarius is een kosmopoliet. In Midden-Europa is hij overal en plaatselijk zeer gewoon (Bunalski 1999: 16). De kevertjes leven in rottend plantenmateriaal, in mesthopen en in diverse uitwerpselen (Janssens 1960: 160). Sinds 1973 wordt dit insect geregeld gezien van april tot juni in grazige terreinen te Dilbeek of gewoon in de tuin te Anderlecht. Laatste waarneming: Dilbeek, 03.V.2006 1 ex. op een tuinmuur naast een parkbos.

12. *Melinopterus prodromus* (Brahm, 1790) [*Aphodius*] (Voorjaarsmestkever) (fig. 12)

4 à 7 mm; tasters en sprieten donker; kop zwart, vlak, zonder dwarslijst of bultjes; halsschild zwart met rossige zijranden; dekschilden bruin, elk met een grote, donkere schaduwvlek; poten zwartbruin; tarsen lichter.

De voorjaarsmestkever is in Midden-Europa overal zeer gewoon. Hij wordt aangetroffen in allerlei uitwerpselen, vooral paardenmest, maar ook in compost

en tussen rottend plantenmateriaal (Machatschke 1969: 316). De eerste generatie verschijnt in het voorjaar; de tweede in de herfst (Bunalski 1999: 18). Aan de Brusselse westrand is deze kever de algemeenste dwergmestkeversoort. Ik vind hem elk jaar van maart tot november te Anderlecht, Dilbeek en Sint-Jans-Molenbeek; in maart en april dikwijls op huisgevels. Bij de eerste lenteprik gaan de kevertjes massaal uitzwermen. Op 21.III.2000—de eerste zonnige lentedag in 2000 met 14°C— werden te Dilbeek 1♂ en 27♀ verzameld. Laatste waarneming: Dilbeek, 10.X.2005 20 ex. in verse ezelsdrek.

Figuren 13–15. 13.– *Nimbus contaminatus* (Herbst); 14.– *Oxyomus sylvestris* (Scopoli); 15.– *Melolontha melolontha* (Linnaeus).

13. *Nimbus contaminatus* (Herbst, 1783) [*Aphodius*] (Paardenmestkever) (fig. 13)

5 à 7 mm; donkere tasters en sprietten; kop zwart, zonder bultjes; halsschild zwart; zijranden rossig, vooral in de voorste helft; dekschilden geelbruin, elk met 7 donkere vlekken, soms met elkaar verbonden, soms vervaagd; poten geelbruin met donkere knieën.

N. contaminatus is algemeen in Midden-Europa en geeft de voorkeur aan zandgronden. Men kan hem aantreffen op koe- en paardenmest van laat in de herfst tot in de lente (Bunalski 1999: 19). Volgens Janssens (1960: 210) is dit kevertje gewoon in heel België maar dat geldt blijkbaar toch niet voor de Brusselse westrand. Het enige exemplaar in mijn verzameling draagt volgende gegevens: Dilbeek, 14.X.1999 1♂, samen met 1 ex. van *M. prodromus*.

14. *Oxyomus sylvestris* (Scopoli, 1763) (Tuinmestkever) (fig. 14)

2,5 à 3,5 mm; mat koffiebruin tot zwart; tasters en sprietten geelbruin; kop met bruine, doorschijnende buitenrand; halsschild sterk bestippeld, voor- en zijrand meestal roodbruin; dekschilden met smalle, verheven ribben, daartussen korte dwarsribben en putjes; poten bruin.

O. sylvestris is algemeen in Midden-Europa (Bunalski 1999: 22). Hij leeft in vette tuinaarde, rottend plantenmateriaal, compost, stalmest, paddenstoelen en boomzwammen (Keer 1930: 1244). Vanaf de lente tot in de herfst gaan de kevertjes tijdens warme dagen uitzwermen, vooral in de late namiddag en 's avonds. Dan worden ze ook op licht gevangen (Janssens 1960: 146). In mijn tuin te Anderlecht werd op 06 en 18.VI.1984 telkens 1 ex. waargenomen.

Melolonthidae

De Melolonthidae (meikeverachtigen) vormen een grote familie van middelmatige tot grote kevers. Ze zijn meestal bruin van kleur. Het aantal sprietleden varieert van 7 tot 10. De sprietknots is vooral bij de mannetjes waaivormig en samengesteld uit 3 à 7 blaadjes. De dekschilden laten minstens één achterlijfssegment onbedekt. De larven staan bekend als engerlingen. Ze leven in de grond en voeden zich met wortels van grassen en cultuurgewassen. De ontwikkeling duurt gewoonlijk verschillende jaren. De imago's vreten jonge scheuten en blaadjes (Janssens 1960: 283).

In West-Europa zijn bijna 200 soorten bekend (Du Chatenet 1986: 306), waarvan 18 in België (Janssens 1960: 73–75). Aan de westrand van Brussel werden tot nu toe de volgende vier soorten vastgesteld:

15. *Melolontha melolontha* (Linnaeus, 1758) (Meikever) (fig. 15)
20 à 30 mm; spriet en tasters roodbruin; spriet 10-ledig.

De meikever is in Midden-Europa een zeer algemeen insect (Bunalski 1999: 25). Vóór het gebruik van de DDT was hij zeer schadelijk in de land- en tuinbouw (Janssens 1960: 304). De imago's sluipen al in de herfst uit de pop maar overwinteren in de grond. Ze verschijnen in mei en worden actief vanaf zonsondergang. Ze komen vlot op licht. Het wijfje legt een 60-tal eitjes in kuiltjes in de grond. De ontwikkeling van ei tot kever duurt 3 à 4 jaar (Janssens 1960: 305).

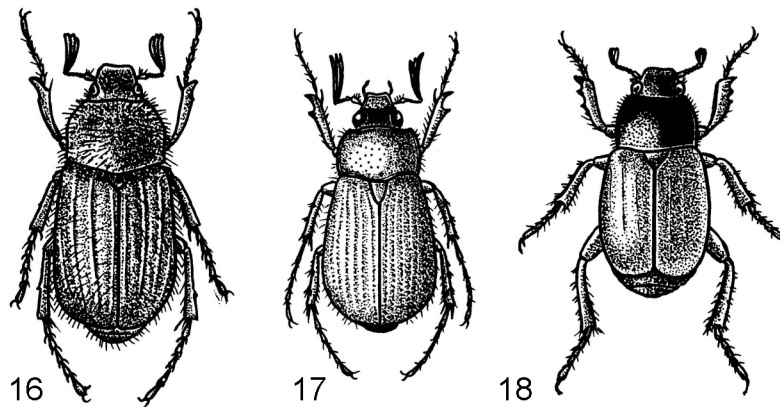
Aan de Brusselse westrand is *M. melolontha* de algemeenste bladsprietkever. Te Dilbeek noteer ik jaarlijks tientallen exemplaren op menglicht of in de kleine Heath-val, meestal mannetjes. Ik klop ze ook geregeld uit bloeiende meidoorns. Uiterste data: Dilbeek, 17.IV.2003 1♂ en Braine-l'Alleud, 10.VI.2006 1♀ op menglicht.

16. *Amphimallon solstitiale* (Linnaeus, 1758) (Junikever) (fig. 16)
14 à 20 mm; lichtbruin; spriet geelrood, 9-ledig; poten roodbruin.

De junikever wordt gezien in juni en juli, meestal omstreeks 24 juni. De imago's gaan zwermen bij valavond. Ze voeden zich met jonge dennenaalden en scheuten van loofbomen (Keer 1930: 1277). De ontwikkeling duurt 2 jaar (Machatschke 1969: 340).

In Midden-Europa is *A. solstitiale* overal aangetroffen (Bunalski 1999: 24). Aan de westrand van Brussel is deze kever vrij zeldzaam. In 2005 waren er echter méér waarnemingen dan alle voorgaande jaren samen, nl. te Dilbeek, 26.VI.2005 1 ex. onder lindeboom (*Tilia* sp.); Anderlecht, 28.VI.2005 2 ex. op

trottoir; Vorst (Brussel), 29.VI.2005 1 ex. in lichtval op de 10de verdieping (leg. R. Guinez) en nog te Dilbeek, 10.VII.2005 1 ex. in een kleine Heath-val.

Figuren 16–18. 16.– *Amphimallon solstitiale* (Linnaeus); 17.– *Serica brunnea* (Linnaeus); 18.– *Hoplia philanthus* (Fuessly).

17. *Serica brunnea* (Linnaeus, 1758) (Zijdekever) (fig. 17)

8 à 10 mm; geheel roodbruin tot geel; sprieten 9-ledig; kop tussen de ogen zwart.

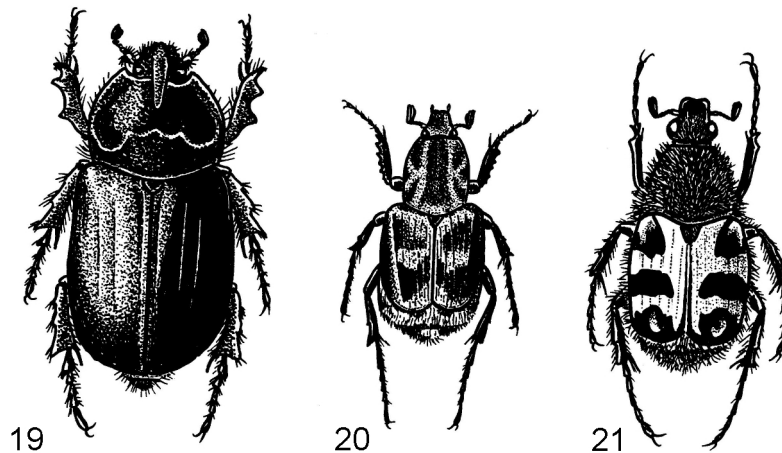
In Midden-Europa is *S. brunnea* een vrij gewone kever, vooral in zandgebieden (Bunalski 1999: 25). De larven leven van graswortels en kunnen schadelijk optreden in boomkwekerijen. De ontwikkeling duurt 2 jaar (Machatschke 1969: 335). Te Dilbeek wordt dit insect elk jaar van einde juni tot begin augustus op menglicht gevangen. Laatste waarneming: Dilbeek, 16.VII.2006 1 ex. in een kleine Heath-val.

18. *Hoplia philanthus* (Fuessly, 1775) (Spireakever) (fig. 18)

8 à 9 mm; sprieten 10-ledig (♂) of 9-ledig (♀); tasters en sprieten roodbruin, sprietknots donker; kop, halsschild en schildje zwart; dekschilden en poten roodbruin, soms sterk verdonkerd; lichaam bedekt met lichtgekleurde schubbetjes; achtertarsen met slechts één lang, gespleten klauwtje.

De spireakever—door Janssen (1960: 324) *Hoplia farinosa* (Linnaeus) genoemd—vindt men in Midden-Europa overal maar hij is algemener in het westen. De ontwikkeling duurt 2 jaar (Machatschke 1969: 354). De larven leven van graswortels en kunnen lokaal schadelijk optreden (Bunalski 1999: 25). De imago's zijn actief in juni en juli (Keer 1930: 1283). 's Voormiddags gaan de mannetjes zwermen. Men kan ze dan vinden in vochtige weilanden, verder ook op fruitbomen, jonge dennen, gras- en graanhalmen, op schermbloemen en op moerasspirea (Lyneborg 1977: 90).

In België is *H. philanthus* overal aangetroffen (Janssens 1960: 324). Aan de Brusselse westrand is hij nochtans moeilijk te vinden. Sinds 1973 ontdekte ik te Dilbeek slechts 3 exemplaren, nl. op 13.VI.1989, 08.VI.2000 en 26.VI.2005, telkens tussen 11 en 13 uur op een groot onbemest grasperk.

Figuren 19–21. 19.– *Oryctes nasicornis* (Linnaeus); 20.– *Valgus hemipterus* (Linnaeus); 21.– *Trichius zonatus* Germar.

Dynastidae

In de tropen leven reusachtige kevers die opvallen door indrukwekkende hoorns of andere uitsteeksels. Het zijn meestal vertegenwoordigers van de grote familie der Dynastidae (neushoornkevers). In West-Europa kennen wij hiervan slechts een 6-tal soorten (Du Chatenet 1986: 317).

De imago's zijn doorgaans nachtactief en laten zich aanlokken door lichtbronnen. Hun krachtige poten zijn duidelijk geschikt om te wroeten en te graven. De ontwikkeling van ei tot kever duurt 3 à 4 jaar. De larven voeden zich met dood plantenmateriaal en rottend hout, maar ze durven ook aan wortels knagen. In de tropen kunnen ze veel schade aanrichten in de palmboomplantages (Janssens 1960: 340). De larven verpoppen in een harde cocon, gemaakt van samengeklit plantenmateriaal. Van deze keverfamilie is in België slechts één soort bekend. Ze komt voor in het Zoniënwoud—in vermolmden stronken—en aan de westrand van Brussel.

19. *Oryctes nasicornis* (Linnaeus, 1758) (Neushoornkever) (fig. 19)

20 à 40 mm; glimmend donker kastanjebruin: sprieten met 3-ledige knots: mannetjes met grote, opgerichte kophoorn; halsschild met verheven dwarslijst en 2 à 3 bulten; wijfjes met klein bultje op de kop; halsschild vooraan ingedeukt.

O. nasicornis komt voor in geheel Europa (Du Chatenet 1986: 319). De imago's zijn actief van juni tot augustus. Ze zwermen vanaf zonsondergang en

komen ook op licht. De larven ontwikkelen zich in compost, rottend zaagsel en molm (Lyneborg 1977: 88).

De neushoornkever is bekend in heel België (Janssens 1960: 344). Te Anderlecht vond A. De Turck op 01.VIII.1989 massa's larven in compost van verhakseld snoeihout, die nog hetzelfde jaar enkele imago's opleverden. Op 08.VI.2000 ving R. Guinez 1♂ te Vorst (Brussel).

Cetoniidae

De meest verzamelde bladsprietkevers behoren ongetwijfeld tot de familie der Cetoniidae (goudkevers). Gezien hun prachtige, levendige metaalglans zal dit niemand verwonderen. Hun lichaam is middelmatig groot, vrij breed en boven afgeplat. De sprietten zijn 10-ledig met een 3-ledige knots (Du Chatenet 1986: 319). Behalve bij de genera *Valgus*, *Osmoderma*, *Gnorimus* en *Trichius* zijn de dekschilden bij de Cetoniidae opzij achter de schouders bochtig uitgesneden. Tijdens de vlucht steken hier de vliesvleugels uit. Het vliegen geschiedt daarom met gesloten dekschilden (Keer 1930: 1290–1295).

De imago's zijn overdag actief en ze gaan op zoek naar suikerhoudend voedsel: bloemennectar, rijp fruit, bijenhoning en uitvloeiend boomsap (Du Chatenet 1986: 320). De ontwikkeling van ei tot kever kan 1 à 4 jaar duren. De larven leven in houtmolm en compost, enkele soorten zelfs in mierennesten waar ze zich voeden met rottend plantenmateriaal (Machatschke 1969: 357). Ze verpoppen in een holte in de grond.

In West-Europa zijn 30 soorten bekend (Du Chatenet 1986: 320), in België 11 (Janssens 1960: 75–76), waarvan slechts 2 aan de westrand van Brussel.

20. *Valgus hemipterus* (Linnaeus, 1758) (Meidoornkever) (fig. 20)

6 à 10 mm; zwart of bruinzwart; kop, halsschild en dekschilden wit, vlekkerig beschubd; laatste achterlijfssegment (pygidium) wit beschubd met 2 grote, zwarte vlekken, bij het wijfje spiesvormig verlengd.

V. hemipterus is actief van april tot juni. De kevers worden aangetroffen op allerlei bloemen en aan uitvloeiend boomsap. De larven leven in halfvermolmd hout van wilgen, elzen, beken en fruitbomen (Machatschke 1969: 369). De ontwikkeling is éénjarig.

In Midden-Europa is deze bladsprietkever overal min of meer gewoon (Bunalski 1999: 28). In Anderlecht en Dilbeek is hij jaarlijks te vinden op sleedoorn en meidoorn, soms ook op fluitekruid. Laatste waarneming: Dilbeek, 08.VI.2006 1♂ in het natuurgebied Wolfspuiten op een schermbloem.

21. *Trichius zonatus* Germar, 1829 (Penseelkever) (fig. 21)

9 à 15 mm; grondkleur zwart; kop, halsschild, schildje en laatste achterlijfssegment met geelgrijze beharing; dekschilden geel met 3 zwarte, onderbroken dwarsbanden. Bij de inlandse *T. infasciatus* (Linnaeus, 1758) is alleen de zwarte middenband duidelijk onderbroken.

T. zonatus—in oudere werken soms *T. rosaceus* Voet genoemd— is actief van mei tot augustus. Hij leeft langs boskanten en in grazige terreinen waar men hem kan vinden op bloeiende bramen, schermbloemen en spirea (Du Chatenet

1986: 321). De larven leven in halfvermolmd hout. Hun ontwikkeling duurt één jaar (Janssens 1960: 348).

Aan de Brusselse westrand is *T. zonatus* lokaal vrij gewoon. De imago's laten zich hier gemakkelijk bewonderen op duizendblad, fluitekruid, berenklaauw, margriet en akkerdistel. Laatste waarneming: Dilbeek, 30.VI.2006 1 ex. in de Wolfspuiten op braambloesems.

Besluit

Voor keverliefhebbers, die zich na het lezen van dit artikel willen toeleggen op de studie van de bladspruitkevers, wil ik graag een handig determineergidsje aanbevelen, nl. "Die Blatthornkäfer Mitteleuropas. Bestimmung – Verbreitung – Ökologie", door Marek Bunalski (1999). In een kort bestek slaagt de auteur erin om overzichtelijk de 205 Midden-Europese soorten te beschrijven (30 blz.), van elke soort de genitaliën af te beelden (18 blz.) en elke soort op 13 fraaie kleurenplaten fotografisch af te beelden. Een echte aanrader!

Ten slotte wil ik de mensen danken die me met materiaal en informatie hebben gesteund bij het samenstellen van dit artikel, met name Ellen Martens (Dilbeek), Remi Guinez (Vorst, Brussel) en Aubin De Turck (Wenduine). Hartelijk dank!

Bibliografie

- Alonso-Zarazaga, M. A. 2005. Fauna Europaea: Scarabaeidae, Aphodiidae, Melolonthidae. – In: Alonso-Zarazaga, M. A. (Ed.) Fauna Europaea, Coleoptera. — *Fauna Europaea version 1.2*, <http://www.faunaeur.org>.
- Aubert, L. 1971. *Atlas des Coléoptères de France, Belgique, Suisse*. Tome I. — Boubée & Cie, Paris (VI).
- Bartolozzi, L. 2005. Fauna Europaea: Lucaenidae. – In: Alonso-Zarazaga, M. A. (Ed.) Fauna Europaea, Coleoptera. — *Fauna Europaea version 1.2*, <http://www.faunaeur.org>.
- Brakman, P. J. 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggende gebied. — *Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging*, Amsterdam.
- Bunalski, M. 1999. *Die Blatthornkäfer Mitteleuropas. Bestimmung – Verbreitung – Ökologie*. — F. Slamka, Bratislava.
- Du Chatenet, G. 1986. *Guide des Coléoptères d'Europe*. — Delachaux & Niestlé, Neuchâtel.
- Gorvels, B. 1970. *De mestkever die een god werd*. — Natuurwereld, Biokosmos, Oude God (Mortsel).
- Harde, K. W. & Severa, F. (vertaling J. Huizinga) 1982. *Thieme's kevergids*. — W. J. Thieme & Cie., Zutphen.
- Janssens, A. 1960. *Faune de Belgique. Insectes. Coléoptères Lamellicornes*. — Patrimoine de l'Institut royal des Sciences naturelles de Belgique, Bruxelles.
- Keer, P. M. 1930. *Calwer Keverboek*. — W. J. Thieme & Cie., Zutphen.
- Krell, F.-Th. 2005. Fauna Europaea: Dynastidae, Cetoniidae. – In: Alonso-Zarazaga, M. A. (Ed.) Fauna Europaea, Coleoptera. — *Fauna Europaea version 1.2*, <http://www.faunaeur.org>.
- López-Colón, J. I. 2005. Fauna Europaea: Geotrupidae, Trogidae. – In: Alonso-Zarazaga, M. A. (Ed.) Fauna Europaea, Coleoptera. — *Fauna Europaea version 1.2*, <http://www.faunaeur.org>.
- Lumaret, J.-P. 1980. *Les bousiers*. — Baland, Montpellier.
- Lyneborg, L. 1977. *Kevers in kleur*. — Moussault, Baarn.
- Machatschke, J. W. 1969. Lamellicornia. – In Freude, Harde & Löhse (eds.), *Die Käfer Mitteleuropas*, Band 8. — Goecke & Evers Verlag, Krefeld.
- Reclaire, A. 1951. *Kevers*. Deel I. — N. V. Zonnewende, Kortrijk.